

szeretettel, de bölcs nyíltsággal elemzi fiának egész valóját, buzdítja és óvja, dicséri és feddi, hogy számot vehessen jövő életének eshető ségeivel.

Széchenyi utolsó műve a „Disharmonie und Blindheit“. Bach bukása után gróf Rechberg János lett a miniszterelnök, aki vakon folytatta elődje politikáját. Széchenyi harmadszor önti ki a harag esészejét az állam elvakult vezetőjére e rapszodiában, mely édes testvére, jobban mondva ivadéka a Nagy Szatirának s a Blicknek.

Van e nagyértékű két kötetnek igen sok irodalmi érdekessége is. Milyen szívfacsaró olvasmány 1851 március 14-én Tasner Antalhoz írt levele, melyben magát vádolja a nemzet romlásával, magát látja a jós költők fájó soraiban: „Mint a látnok, aki az utóbbi időben támadt, mint például Petőfi — aki az én fiam s akinek anyját én, mint sok más is éhen halattam — pontosan eltalálta az én arcképetem a „Felhők“-ben... Sohasem történt hasonló dolog e világon. Olvassa Petőfi Felhőit... Széchenyi István, a szegény gazfi.“ A kiadó találoán mutat rá a Felhők 65. versére, mely valóban Széchenyre illet akkor: „Fejemben éj van, éjék éjjele... Laktársam a kétségbeesés, Szomszédom a megőrülés.“

Arany Walesi bárdjainak „értelmi szerzőjére“ is ráismerünk br. Hauer Istvánban, ki az írókat „felszólította“, írjanak az országot meglátogató császár dicsőségére üdvözlő verset. „Engem is felszólított az a jó úr, aranyokat ígérve sokat, sokat“ írja Arany Tompának 1857 június 26-án. A Nagy Szatirában pedig Bach így biztatja urát: „éljen ordítások... pénzért... rendelkezünk. És írókat, kik... eljárnak eb-beli tisztükben a multat gyalázzván, a jelent dicsérvén és a jövőt mint Eldorádót kipingálván, akárhányat találunk... olcsón... ingyen is“.

Az olvasó azonban eltévedne e két kötet tömkelegében, ha nem volna olyan kitűnő kalauza, mint Károlyi Árpád, aki rendre elhárítja a megértés akadályait, s megvilágítja az ezernyi-ezer célzást, vonatkozást egykorú, régen a feledés homályába merült eseményekre, személyekre. De e gondos jegyzeteken kívül ha-

talmas bevezető tanulmányokat is írt a kiadvány elé, melyekben a történetkutató lelkiismeretessége, a magyar tudós lelkes buzgalma és az író jelessége egyesül. Mintha a Szalay Lászlók, Horváth Mihályok, Salamon Ferencek nemesveretű mondatait olvasnók. Az a nemes komolyság, szárazságot kerülő tudás, lélekbe hatoló történetírói pillantás és élvezetes előadó modor lebilincselökké teszi ezeket a nevezetes tárgyakhoz s történetirodalmunk egyik legkiválóbb mesteréhez egyaránt méltó szép tanulmányokat. Aki e két kötetet kezébe veszi — vajha minél több akadna olyan — Széchenyi iratainak olvasása előtt készülőjön elő rájuk ez igazi bevezetések áttanulmányozásával, olvasásuk után pedig merüljön el bennük még egyszer a valódi mély áhítat bensőségével.

Tolnai Vilmos.

Dr. Brucknerné Farkas Gizella:
Boldog idők. — Háború és falu.
(Elbeszélések.) — Megvallom: az első benyomás, melyet az új író könyve keltett bennem, nem volt valami kedvező. Lényegtelen, külső körülmények a szerző ellen hangoltak s erőt kellett venni magamon, hogy megőrizsem elfogulatlanságomat, ami pedig a kritikai vizsgálódás föltétele. Mindjárt a címlapon a szerző neve: Dr. Brucknerné! Mi köze ahhoz az irodalomnak, hogy az író nő férjének doktori diplomája van? Az első lapon meg ott van az író nő fényképe és autogramma. Mire jó ez? Talán ezekkel a külsőségekkel akar hatást kelteni, ismeretlen létére így akarja magát megmutatni? Mondom, kicsiségek ezek, de bennem, aki közelebbről akarok megismerkedni az író nővel, kinek eddig nem hallottam nevét, bizonyos benyomást ébresztenek s ez a benyomás nem éppen kedvező. No de mindegy, lásuk: mi van a könyvben?

Keletlenül forgatom a lapokat: olvasok, vagy talán inkább csak szemlelek; észreveszem magamon, hogy adatokat gyűjtök, újabb terhelő bizonyítékokat keresgélek. De nem találok elég gyorsan és könnyen. Szemem csak egypár henye, gondatlan mondatkapcsoláson akad meg, mint pl. az ilyen: „Most is érzi a hársvirág illatát még, ame-

lyet szedtek róla télre, herbateá-nak...“ De ilyesmi csak ritkán, elvértve akad. Tehát jobban kell figyelnem.

Már a harmadik-negyedik elbeszélést olvasom. Tárcanovellák; témájuk a városi, családi élet egy-egy jelenete; szituációk a háztársak egymásközi viszonyában, minden különösebb jellemző erő nélkül, se nem jól, se nem rosszul megírva, úgy, ahogy ma már majd minden pennaforogató ember tud írni Magyarországon.

„Az ebéd közepszerű volt és közepszerű a hangulat is, amely a nyomában járt“ — mondja az írónő egyik elbeszélésben. Elmosolyodom. Igen, ez az. Közepszerű ebéd, közepes hatás. Azt azonban el kell ismerni, hogy a menü összeállítás, a témák megválasztása finom érzékre vall. Amit meglát és megmutat az életből, megfigyeléseiben, az észrevevős tárgyában és módjában van érdekesség, eredetiség; s amint az élet nyers anyagából finom késsel kikanyarít egy karéjt s azt elkészíti, megfűszerezi és végül ügyesen feltálalja, az azt mutatja, hogy érti a dolgát, tudja: mit, hogy lehet és kell csinálni.

Olvasok, figyelek tovább, most már fokozódó, belső érdeklődéssel. Rokonszenvem fölébredt s mint a kis gyerek, rögtön enni kér. Magam is alig veszem észre, hogy már más szemmel olvasok. — — — S egyszer csak megint mosolygok. Nem kritikuskajánsággal, hanem földerülve, elégedetten. Ni, ennek a kis tárcarajznak megint mily finom az anyaga! Maupassant se találhatt volna különbet az élet vásárcsarnokában, ahol oly műértő kezekkel válogatott témák után. Igen, a téma nagyon finom, de a megírás, a kivitel hol marad Maupassant mögött! Maupassant? Igaz, de miért mindjárt Maupassant? Talán mégse legyünk ennyire túlkövetelők, érzjük be egyszerűbb érték-mérővel. — — — Ehol van ni, megint egy; újra egy finom novellatárgy és ennek már a kidolgozása is milyen ügyes, könnyed, biztoskezü és elegáns. Címe: *A hermelin*. Herczeg Ferenc írt ilyeneket a *Mutamura*-korszakban. Lám, ez már egészen jól sikerült, határozottan művészi munka. Nem nagy igényű, sőt talán szándékosan igénytelen,

de jó szemre és biztos kézre vall. A Herezeghez való hasonlítással inkább csak a fajsúlyt akarom jelezni, a formát és az alakítás módját, melynek azonban egyéni színe van, mely az írónőt másoktól megkülönbözteti s amely a tehetségnek leghatározottabb jele.

Mire a könyv végére érünk, egészen elszáll első, kelletlen benyomásunk; örülünk, hogy megismertük az írónőt, ki a maga szemével látja az életet és megvan benne a képesség is, hogy egyéni szemléleteit a saját eszközeivel mutassa meg nekünk. Nem merül le az élet tengerének mélységeibe, csak mint a madár keringél fölötte s néha röptében megrezenti a vizet szárnyával. Kifejező eszközeit nem kéri kölcsön senkitől, ezek az eszközök azonban legtöbbször nem eléggé művésziek. Kifinomult érzéseihez és észrevevéseihez csak ritkán tudja megtalálni a megfelelő, harmónikus formát. Inkább csak közölni tudja velünk, ami mondanivalója van számunkra és csak ritkán képes a *szuggesztívóra*: a gondolat- és érzésátvitelre, ami a művészet lényege. Ha kifejező eszközei is olyan finomak volnának, mint lelkének érzékenysége, úgy magasrendű művészet lenne, amit ad. De így is érték, amit meg kell becsülnünk s számon kell tartanunk.

Dóczy Jenő.

Három francia könyv magyarul.
Anatole France: A virágzó élet; *Claude Farrère*: Új emberek; *Victor Margueritte*: Lerbier kisaszszony legényélete. (Regényírás művészei. Genius-kiadás.)

Egyidőben jelent meg e három könyv: hű tükréként kiadóink és talán nagyközönségünk ízlésének.

Anatole France legújabb könyve kétségkívül a legtisztább irodalmi érték a három közt, fordítása is (Kuncz Aladártól) a leggondosabb. És mégis, úgy érezzük, mintha az öreg Anatole már kissé túlságosan ismételné önmagát. Ez a negyedik könyve, melyben gyermekkori emlékeit meséli el. Igaz, mindig kellemes időöltés e finom ízlésű, szelíd ironiájú és szellemes öreg úrral társalkodni; de ennek az öreg úrnak úgy látszik szelleme is elmeszesedett. Képtelen immár nagyobb írói feladat megoldására.